

ARCHIVUM ANATOLICUM (ArAn)	17/1	2023	187-206
----------------------------	------	------	---------

HİTİTÇE METİNLERDE GEÇEN ^{MUNUS}SUHUR.LÁ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hasan TUNCER*

Makale Bilgisi

Başvuru: 06 Nisan 2023

Kabul: 08 Mayıs 2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Info

Received: April 06, 2023

Accepted: May 08, 2023

Öz

Hititlerde kadınlar devlet içinde birçok farklı görevde yer almıştır. Siyasi hayat kadar, ekonomik ve sosyal yaşamda da kendisine yer bulan kadınlar, günlük olarak yaptıkları işlerin yanı sıra; saray, tapınak gibi devlet kontrolünde olan yerlerde de çeşitli görevlerde bulunmuşlardır. Bu yerlerde görev alan kadın grubundan birisi, Sumerce ^{MUNUS(MEŠ)}SUHUR.LÁ ismiyle zikredilir. Kendisiyle ilgili hizmetçi kadın, hierodul gibi çeşitli tanımlamaların yapıldığı bu kimseler; birçok farklı belgede karşımıza çıkmaktadır. Bazen saray içerisindeki olayların başkahramanı olan bu görevliler, bazen ritüellerde yer almakta, bazen de kendilerine büyük bağışlar yapılarak, bir hizmetçi statüsünden ziyade, daha üst düzey kimselerin sahip olabileceği olanaklarla donatılmışlardır. Birçok farklı görevi üstlenen bu kadınlar, özellikle dini içerikli olmak üzere, diğer Hitit metinlerinde de birçok kez belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hitit, ^{MUNUS}SUHUR.LÁ, yardımcı kadın, çivi yazısı.

An Assessment on ^{MUNUS}SUHUR.LÁ Mentioned in Hittite Texts

Abstract

Hittite women held many different positions within the state. Women, who found a place for themselves in economic and social life as well as political life, held various positions in places under state

* Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/Eskiçağ Tarihi, hasantuncer@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1054-7950.

control such as palaces and temples in addition to their daily work. One of the women working in these places is mentioned in Sumerian as ^{MUNUS(MEŠ)}SUHUR.LÁ. These women, who are variously described as servant women, hierodules, etc., appear in many different documents. Sometimes they were the protagonists of events in the palace, sometimes they took part in rituals, and sometimes they were endowed with large donations and provided with facilities that would have been available to higher-ranking individuals rather than a servant status. These women, who undertook many different tasks, are documented many times in other Hittite texts, especially in religious texts.

Keywords: Hittite, ^{MUNUS}SUHUR.LÁ, assistant women, cuneiform.

Giriş

Hitit metinlerinde yer alan bir görevli olan ve Sumerce olarak kaydedilen ^{MUNUS}SUHUR.LÁ, özellikle ritüel metinlerinde ve bunun dışında siyasi ve hukuki metinlerde, talimatlarda, büyü ve fal metinlerinde, mitolojik metinlerde ve daha birçok türde kendisine yer bulmuştur. Öncelikle ifade etmek gerekirse, makalede bu sözcük için “yardımcı kadın” tabiri kullanılmıştır. Sözcüğün anlamı ile ilgili farklı fikirler de mevcuttur. Darga, bu kimseler için hierodul yani “tapınak kölesi” anlamını uygun bulmuştur. ^{MUNUS}SUHUR.LÁ’nın “kutsal fahişe” olup olmadıklarının kesin olarak tayin edilemeyeceğini belirten Darga, özellikle yaşlı/büyücü kadının yanında yer alan bu görevlilerin, bir kült hizmetkarı mı yoksa gerçekten yüksek bir rahibe mi olduğunun tam olarak bilinmediğini ve bu kişiler için “hierodul” anlamını kullanmanın uygun olduğunu ifade eder.¹ Daddi de “hierodul” ifadesini mantıklı görmektedir.² Rüster ve Neu, “oda hizmetçisi, hizmetçi kadın” tabirlerini kullanmıştır.³ Ünal, bu unvana sahip kişiler için, “bir kadının oda hizmetçisi, hizmetçi kadın” anlamlarını kullanmıştır.⁴ Tischler, “hizmetçi, köle, oda hizmetçisi” anlamlarıyla ifade etmiştir.⁵ Bryce, bu kadınların alt

¹ A. Muhibbe Darga, *Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015), 207.

² F. Pecchioli Daddi, *Mestieri, professioni e dignità nell'Anatolia ittita*, (Roma: Edizioni dell'Ateneo, 1982), 202.

³ Christel Rüster ve Erich Neu, *Hethitisches Zeichenlexikon: Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1989), 349.

⁴ Ahmet Ünal, *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük: Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luvicesi, Çivi Yazısı Luvicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, (Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2016), 437-438.

⁵ Johann Tischler, *Hethitisches Handwörterbuch*, (Innsbruck: Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 2001), 258.

statüdeki cariyeler olduğunu belirtmiş ve bu kadınlardan olan çocukların kesinlikle tahta varis olma haklarının olmadığını ifade etmiştir.⁶ Haas, ritüellerde yer alan ve bazen de tek başına ritüelleri gerçekleştiren bu kimselerin “fahişe” olabileceğini belirtmiş ancak bununla ilgili bir kanıt olmadığını ifade etmiştir.⁷ Güterbock, ^{MUNUS}KAR.KID⁸ sözcüğünün fahişe için kullanılan “hierodul” anlamına geldiğini, ^{MUNUS}SUHUR.LÁ'nın ise hierodul olmadığını ifade etmiştir.⁹ Marcuson, bu kadınların doğumla ilgili ve eşysel bir aktivite içeren ritüellerde yer almadıklarını, ritüel otoritelerinin, erkeklerin yaptığı gibi cinsiyete özgü özelliklerinden ziyade ritüel becerilerdeki bilgi ve eğitimlerinden kaynaklandığını ifade etmiştir.¹⁰ Yine Marcuson, ^{MUNUS}SUHUR.LÁ'nın “bir tür tapınak görevlisi” olduğunu belirtir.¹¹

Ritüel ve Dua Metinlerinde ^{MUNUS}SUHUR.LÁ

KUB 7.53 numaralı belge, Tunnawiya ritüeli (CTH 409) ile ilgilidir. Metnin ilgili kısımlarının transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹²

(öy. II)

61 *na-aš-ta* EN SISKUR.SISKUR *wa-ar-pu-wa-an-zi pa-iz-zi*

62 *na-aš-ta* ^{MUNUS}ŠU.GI 9 ^{GIŠ}GA.ZUM ŠA ^{GIŠ}TÚG *an-da up-pa-a-i*

63 1 *še-e-na-an* IM-aš *an-da up-pa-a-i nu-za še-e-na-an* [I]M-[aš]

64 *wa-ar-pu-u-wa-an-zi kat-ta-an* GİR.MEŠ-aš *da-a-i*

65 *nu-za še-ir wa-ar-ap-zi* ^{GIŠ}GA.ZUM^{HIA}-ma ^{MUNUS}SUHUR.LÁ <da-a-i>

66 *na-an* ^{MUNUS}SUHUR.LÁ *ku-e-iz-zi-ia IŠ-TU* ^{GIŠ}GA-ZUM

67 *kat-ta* 1-ŠU *ki-ša-a-iz-zi*

61 Sonra kurban sahibi yıkanmaya gider.

62 Sonra yaşlı kadın şimşir ağacından (yapılmış) 9 tarak getirir.

63 Kilden bir figür getirir ve o koyar kilden figürü

⁶ Trevor Bryce, *Hittit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003), 43.

⁷ Volkert Haas, *Geschichte der Hethitischen Religion*, (Leiden: Brill, 1994), 888.

⁸ ^{MUNUS}KAR.KID ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. T. Yiğit, Boğazköy Arşivi Belgelerine Göre ^{MUNUS}(MEŠ)KAR.KID Üzerine Bir İnceleme, *Tarih İncelemeleri Dergisi* 17/1, 2002: 73-81.

⁹ Hans Gustav Güterbock, “A Hurro-Hittite hymn to Ishtar”, *Journal of American Oriental Society* 103/1, (1983), 159.

¹⁰ Hannah Leigh Marcuson, *Word of the Old Woman: Studies in Female Ritual Practice in Hittite Anatolia*, (Chicago: University of Chicago, 2016), 17-18.

¹¹ Marcuson, *Word of the Old Woman*, 312.

¹² Albrecht Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, (New Haven: American Oriental Society, 1938), 14-17.

64 (onu) yıkamak için ayaklarının yanında

65 ve o (yaşlı kadın) onların üzerinde yıkar. Fakat yardımcı kadın tarakları alır.

66-67 Ve yardımcı kadın tarakla bir kez tarar.

(ay. III)

1 *na-aš-ta*^{MUNUS}ŠU.GI *an-da ki-iš-ša-an me-ma-i*

2 *ka-a-ša-kán NÍ.TE hu-u-ma-an-da ša-ah-hi-iš-ki-mi*

3 *nu-uš-ši-kán kat-ta ki-ša-a-an e-eš-du i-da-lu*

4 *pa-ap-ra-tar al-wa-za-tar a-aš-ta-ia-ra-tar* DINGIR^{MEŠ}-aš

5 *kar-pi-iš ag-ga-an-ta-aš ha-tu-ga-tar*

1 Ve aynı anda yaşlı kadın şöyle söyler:

2 Şimdi tüm uzuvlarını temizliyorum.

3 Kötülük ondan taransın,

4 (ve) büyücülük, günah, tanrıların öfkesi

5 (ve) ölü ataların korkusu!

Yukarıdaki belgede, yaşlı kadın, ritüel sahibi yıkanmaya gittiği esnada 9 adet şimşir ağacından yapılmış olan tarağı getirir. Ardından kirlilikten kurtulmak isteyen kişi, yardımcı kadın tarafından tarak vasıtasıyla taranır. Ritüel sahibinin tamamen temizlenmesini amaçlayan yaşlı kadın, o kimseyi kötülüklerden arındırmak için, ayrıntılı olarak temizleme işlemi gerçekleştirebileceği bir alet olan tarağı kullanma görevini yardımcı kadına verir. Yardımcı kadın ritüelde yaşlı kadının yardımcısı rolündedir.

Yaşlı kadın Tunnawiya, öküz ritüelinde kraliyet çiftini tedavi etmeyi amaçlar. Kraliyet çiftinin iftira ve komplodan kurtulmasını hedefler. Ritüelde adı geçen kimseler arasında yardımcı kadın da bulunur. Sözü edilen KUB 55.20 numaralı belgenin (CTH 409) ilgili kısmının (ay. IV) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹³

1 *ma-ni-[in-ku-wa-an-da-an* MU-*an mu-ú-da-id-du]*

2 DINGIR^{MEŠ}-aš *kar-[pi-in pa-an-ga-u-wa-aš* EME-*an* KI.MIN]

3 ŠA DUMU.É.GAL [E]ME-a[n KI.MIN ŠA^{MUNUS} SUHUR.LÁ EME-*an* KI.MIN]

¹³ Gary Beckman, "The Hittite 'Ritual of the Ox' (CTH 760.I.2.3)", *Orientalia, Nova Series* 59/1, (1990), 40-47.

- 1 Kısa yıllar uzaklaşsın!
- 2 tanrıların gazabı ve halkın dedikodusu da! Aynı şekilde
- 3 saray oğlanının iftirası, aynı şekilde yardımcı kadının iftirası da!

Yukarıdaki belgede, yardımcı kadının saray içerisinde önemli bir rol oynayan, sır saklayan veya bildiği sırları etrafına anlatan bir kimse olması muhtemeldir. Yardımcı kadının çeşitli iftiralarda bulunduğu da yine bu belgeden anlaşılmaktadır. Öyle ki, kral ve kraliçenin, yardımcı kadının bir iftirasına maruz kalmasının önüne geçilmek istenmiştir.

KUB 35.18 numaralı belge (CTH 761), büyük ritüelle ilgili metindir. Belgenin ilgili kısmında (öy. I) yardımcı kadın Kuwatalla ve onun gerçekleştirdiği ritüelden söz edilmiştir:¹⁴

- 1 [UM-MA ^fKu-wa-at-tal-la] ^{MUNUS}SUHUR.LÁ
- 2 ^rUⁿ ^fŠ[i-la-al-lu-u-hi ^{MUNUS}Š]U.GI ma-a-an an-tu-uh-š[i]
- 3 kat-ta wa-al-h[u-u-wa-aš SÍSKU]R ši-pa-an-du-wa-ni
- 4 na-aš-ta ma-ah-ha-an [I-NA] UD.3.KAM
- 5 ^rkat¹-ta wa-al-hu-u-wa-aš S[ÍSKU]R aš-nu-me-ni
- 6 [n]a-an I-NA UD.3.KAM pa-^rra¹-a GAL-^rli¹-pát a-ni-u[r]
- 7 [a]p-pu-ú-e-ni nu ki-i tum-m[e-n]i

1-2 Yardımcı kadın Kuwatalla ve yaşlı kadın Šilalluhi şöyle (söyler): Bir insan için

- 3 vurma ayini yaptığımızda,
- 4 ve üçüncü günde
- 5 vurma ayinini bitirdiğimizde
- 6 (onu) büyük ritüel için dışarı çıkarırız
- 7 ve bunu alırız.

Yukarıdaki belgede yardımcı kadının, yaşlı kadın ile birlikte ritüeli yürüttüğünü ve önemli bir pozisyonda olduğunu görmekteyiz. Yardımcı kadının ritüellerde ön plana çıktığı başka örnekler de vardır. Bu belge de, onun ritüel esnasında önemli bir rol oynadığını ortaya koyan metinlerden birisidir. Yine metinde, yardımcı kadının, yaşlı kadın ile ortak bir şekilde ritüelin

¹⁴ Frank Starke, *Die Keilschrift-Luwischen Texte in Umschrift*, StBoT 30, (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1985), 91; Marcuson, *Word of the Old Woman*, 299; Ahmet Ünal, *Ein Orakeltext über die Intrigen am Hethitischen Hof (KUB XXII 70: Bo 2011)*, (Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 1978), 120; Alice Mouton, “Violence ritualisee en Anatolie Hittite”, *Zeitschrift für Assyriologie* 105/1, (2015), 76.

uygulamasına karar verdiği görülmektedir. Kısacası ritüeldeki karar mekanizmalarından birisidir.

KBo 12.85 numaralı Allaiturahhi ritüelinde (CTH 780), yardımcı kadının ritüelde görev aldığı görülmektedir. Metnin ilgili kısımlarının transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁵

(öy. I)

52 [nu-za ^{MUNUS}Š]U.GI hu-u-da-ak a-ar-ri na-aš EGIR-pa ú-iz-zi

53 [na-aš-ta] I-NA É.HI.Ú.SA wa-a-tar ... A-NA EN.SISKUR
^{MUNUS.MEŠ}SUHUR.LÁ

54 [(^{NA4}hu-u-up-pa-an-ni)]-in hu-u-uš-ta-an-na še-er ar-ha wa-ah-nu-wa-an-zi

52 Sonra yaşlı kadın aceleyle yıkanır ve geri gelir.

53 Yıkanma odasında, yardımcı kadınlar ritüel sahibinin

54 üzerinde *huppanni*- ve *hušta*- taşı sallarlar.

(ay. III)

5 nu šu-up-pa ku-it wa-a-tar ZAG.GAR.RA-ni [a-aš-zi]

6 na-at ^{MUNUS}SUHUR.LÁ da-a-i na-at I-NA 'É' [EN.SISKUR x]

7 na-at-kán ... A-NA EN.SISKUR hu-u-up-pé-eš-š[i šu-uh-ha-a-i]

5 Ve sunu masasında kalan et ve suyu

6 yardımcı kadın alır ve ritüel sahibinin evine getirir ve

7 onu ritüel sahibinin kabına döker.

Bir önceki metinde ritüeli uygulayan kimseler arasında olan yardımcı kadın, bu belgede ise ritüelde yer alan bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ritüelde birçok farklı rol ve görevi üstlendiği belgeden açıkça anlaşılan yardımcı kadın, ritüeli uygulayan yaşlı kadını destekleyen ve ona katkı sağlayan birisi olarak yer almıştır.

KUB 35.41 numaralı *dupaduparša* ritüelinde (CTH 759), Kuwatalla isimli yardımcı kadından söz edilir. Metnin ilgili kısmının (ay. IV) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁶

¹⁵ Volkert Haas ve Ilse Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI, CHS 1/5, (Roma: Multigrafica Editrice, 1988), 130-137.

¹⁶ Willemijn J. I. Waal, *Hittite Diplomatics: Studies in Ancient Document Format and Record Management*, StBoT 57, (Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2015), 520.

2 [DU]B.8.KAM ŠA SÍSKUR *du-pi-du-pa-ar-š[a*

3 [A]-WA-AT ^fŠi-la-al-lu-hi

4 [Ú] ^fKu-wa-at-tal-la ^{MUNUS}SUHUR.LÁ

5 [Š]U ^mLÚ DUMU NU. ^{GIŠ}KIRI₆

6 [PA-N]I ^mA-nu-wa-an-za SAG IŠ-TUR

2 Tablet 8. *Dupiduparša* ritüeli.

3-4 Šilaluhi ve yardımcı kadın Kuwatalla'nın sözü.

5-6 (Bunu) SAG-adamı Anuwanza'dan önce NU. ^{GIŠ}KIRI₆'nın oğlu LÚ'nun eli yazdı.

KUB 7.54 numaralı belge (CTH 425), orduda vebaya karşı gerçekleştirilen ritüelle ilgilidir. Yardımcı kadınlar ritüelde tanrının görevlileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz bu durum onlar için önemli bir mevki ve görevdir. Metnin ilgili kısmının (öy. II) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁷

15 LÚ^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA-wa-at-ta ku-e-eš ŠA DINGIR-LIM

16 ^DI-ia-ar-ri nu-wa ke-e im-mi-ú-ul

17 A-NA ANŠE.KUR.RA pi-ia-an-du SÍG SA₅-ma-wa

18 SÍG ZA.GÍN SÍG GE₆ SÍG HA-ŠAR-TI SÍG BABBAR-ia

19 ŠA DINGIR-LIM ^{MUNUS.MEŠ}SUHUR.LÁ da-[an]-du

15 Sana ait olan atlılar,

16 Tanrı İyari, bu yem karışımını

17 atlara verecek. Kırmızı yün,

18 mavi yün, siyah yün, yeşil yün ve beyaz yün

19 tanrının yardımcı kadınları tarafından alınsın.

Yukarıdaki belgede, yardımcı kadın yine önemli bir görevi üstlenirken kaydedilmiştir. Ancak sözü edilen yardımcı kadınlar bu kez daha kutsal bir roledir. Çünkü onlar tanrıların birer görevlisi olarak metinde yer almıştır.

¹⁷ Francesco Fuscagni, hethiter.net/: CTH 425.2, (Portal Mainz, 2016); Daliah Bawanypeck, *Die Rituale der Auguren*, THeth 25, (Heidelberg, Universitätsverlag Winter, 2005), 138-139.

KUB 39.93 numaralı İstar-Pirinkir ritüelinde (CTH 718), yardımcı kadınların yer aldığını görmekteyiz. Metnin ilgili kısmının (öy. I) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁸

4 A-LI ŠA-A-TU ŠA PA-NI-I-KI A-L[I ŠA-A-TU ŠA AR-KI-KI]

5 ^{MUNUS.MEŠ}SUHUR.LÁ-KI ^{MUNUS.MEŠ}KAR.KID-KI ...

4 Senden önce gidenler nerede? Peşinizden gelenler nerede?

5 yardımcı kadınlarınızı, fahişeleriniz ...

KUB 24.7 numaralı belge (CTH 717), İstar için yapılan ritüellerle ilgilidir. Metnin ilgili kısmının (öy. I) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁹

12 [wa-al-l]a-ah-hi-ia-aš ŠA ^DGAŠAN ha-an-te-ez-zi-uš ^{MUNUS}SUHUR.LÁ^{HLA}

13 [^DNi-na]-at-ta-an ^DKu-li-it-ta-an ^DŠi-en-tal-ir-te-in

14 [^DHa]-am-ra-zu-un-na-an nu-kán ^DIŠTAR-li É-ir ku-it

15 [a-aš-ši]-ia-at-ta-ri nu a-pu-u-uš a-pé-e-da-ni É-ni

16 [š]u²-wa-u-wa-an-zi u-i-ia-az-zi nu KIN-an ku-it an-ni-iš-kán-zi

17 [˘]na-at[˘] hal-wa-am-na-az an-ni-iš-kán-zi É-ir-ma ku-it

18 an-ni-iš-kán-zi na-at du-uš-ka-ra-at-ta-az-za

19 an-ni-iš-kán-zi ha-an-ta-ir-ma ^{MUNUS.MEŠ}É.GE₄.A-uš

20 nu TÚG-an ša-ri-iš-kán-zi ha-an-da-ir-ma ^{DUMU}MEŠ É-TI

21 nu A.ŠÀ-an IKU-li har-ši-iš-kán-zi

22 wa-al-la-ah-hi-ia-aš ŠA ^DGAŠAN ap-pé-ez-zi-uš ^{MUNUS}SUHUR.LÁ^{HLA}

23 ^DA-li-in ^DHal-za-a-ri-in ^DTa-ru-wi₅-in

24 ^DŠi-na-an-da-du-kar-ni-in wa-al-la-ah-hi nu-kán ^DGAŠAN-li

25 [k]u-it É-ir pu-uk-kán nu a-pu-u-uš a-pé-e-da-ni É-ri

26 a-ni-ia-u-wa-an-zi u-i-ia-zi nu É-ir tuh-[hi-ma-az-z]a

12 Onları, İstar'ın baş yardımcı kadınlarını öveceğim:

13 Ninatta'yı, Kulitta'yı, Šintai-irti'yi (ve) Hamra-zunna'yı.

14 İstar hangi haneyi severse,

15 ona bakması için, o eve gönderir.

¹⁸ Gary Beckman, "Babyloniaca Hethitica: The 'babilili-Ritual' from Boğazköy (CTH 718)", K. A. Yener ve H. A. Hoffner (ed.), *Recent Developments in Hittite Archaeology and History*, (Winona Lake: Eisenbrauns, 2002), 41.

¹⁹ Güterbock, "A Hurro-Hittite hymn to Ishtar", 156.

- 16 (Ev halkının) yaptığı işi kahkahalarla yaparlar.
 17 Umursadıkları eve,
 18 neşeyle bakarlar.
 19 Genç gelinler uyum içindedir
 20 ve bu nedenle kumaş dokumaya devam ederler ve evin oğulları uyum içindeydiler
 21 ve bu yüzden tarlayı, dönümlük araziye sürmeye devam ediyorlar.
 22 Onları, Iştar'ın son yardımcı kadınlarını öveceğim:
 23 Ali'yi, Halzari'yi, Taruwi'yi (ve) Şinanda-dukarni'yi öveceğim.
 24 Iştar hangi haneden nefret ederse
 25 onu tedavi etsin diye o eve gönderir.
 26 Ev işlerini inilti ve ıstırapla yapıyorlar.

Yukarıdaki belgede, yardımcı kadınların iki gruba ayrıldıklarını, baş ve son olarak sıralandıklarını görmekteyiz. Iştar'ın hizmetkârları olarak karşımıza çıkan yardımcı kadınların isimlerinden de söz edilmektedir. İlk olarak huzurlu ve sistemin düzenli şekilde işlediği bir eve gönderilen yardımcı kadınlar, ev halkı tarafından yapılan işleri neşe içerisinde sürdürür ve evdeki uyumun devam etmesine katkıda bulunur. Sonraki yardımcı kadınlar ise, Iştar'ın sevmediği ve düzenin olmadığı yere gönderilip, buradaki sorunu çözerek, düzeni yeniden sağlamayı amaçlarlar. Her iki durumda da, yardımcı kadınların isimleri belirtilerek ve özenle seçildiklerini, Iştar'ın görevlendirmesi ve gücüyle orada bulduklarını görmekteyiz.

KUB 14.4 numaralı belge (CTH 70), II. Murşili'nin I. Şuppiluliuma'nın dul eşi Tawananna'nın suçları ve sürgünü hakkındaki duasını içerir. Metinde Annella isminde bir yardımcı kadın, kraliçeden saklanan bir olayı II. Murşili'nin eşine anlatmıştır. II. Murşili, eşinin Annella isimli yardımcı kadını saraydan sürdürdüğünü, kraliçeye ihanet etmediğini ve işpiyoncu olmadığını ancak buna karşın kraliçenin, eşini suçladığını ve öldürdüğünü belirtmiş ve bu duruma tepki göstermiştir. Bahsettiğimiz metnin ilgili kısmının (ay. III) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:²⁰

²⁰ Stefano de Martino, "Le accuse di Murşili II alla regina Tawananna secondo il testo KUB XIV 4", S. de Martino ve F. Imperati (ed.), *Eothen* 9, (Firenze: LoGisma editore, 1998), 26-36; Metin Alparslan, *II. Murşili ve Dönemi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2006), 10-13; Itamar Singer, *Hittite Prayers*, (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002), 76.

- 9 *ku-it me-mi-an A-NA DAM-YA a-wa-an kat-t*[*a me-mi-iš-ta DAM-YA ke-e*[?]
 10 *me-mi-an A-NA MUNUS.LUGAL ša-an-né-eš-ta nu DAM-Y*[*A na-aš-šu*[?]
da-me-e-da-ni[?]]
 11 *ku-e-da-ni-ki me-mi-iš-ta na-aš-ma am-mu-u*[*k*
 12 *me-mi-iš-ta na-aš-ma-at-za DI-NU ku-it-ki i-ia*[-*a*]*t nu* [MUNUS.LUGAL-
kán]
 13 *ha-an*[!]*-ne-eš-ni ku-e-da-ni-ik-ki ti-it-ta-nu-ut nu-za D*[AM-YA]
 14 A-NA MUNUS.LUGAL *i-ši-ia-ah-hi-iš-kat-tal-ta-aš ki-ša-at nu-kán a-*
a[*š-ma DAM-YA*]
 15 ^{MUNUS}*An*[!]*-né-el-la-an* ^{MUNUS}SUHUR.LÁ *IŠ-TU É.GAL*^{LIM} *kat-ta-an u-i-ia*[-
at]
 16 *ad-du ma-an-ma-za DAM-YA A-NA MUNUS.LUGAL i-ši-ia-ah-hi-iš-kat-*
tal-la-aš k[*i-ša-at*]
 17 *nu i-da-a-lu ku-it-ki i-ia-at MUNUS.LUGAL a-pu-u-un me-mi-an A-NA*
 DAM[-YA]
 18 EGIR-*pa wa-aš-túl ku-wa-at i-ia-at na-aš UD-ti G*[E₆-]*ti-ia DINGIR*^{MEŠ}-
aš pi-ra-an
 19 *ar-ta-ri nu DAM-YA DINGIR*^{MEŠ}-*aš pi-ra-an hur-za-ki-iz-zi na-an-kán x*
x x x x-aš
 20 [*hi-*]*jin-kán ú-wa-ak-iz-zi a-ku-wa-ra-aš nu DINGIR*^{MEŠ} EN^{MEŠ}-YA HUL-
wa-aš
 21 *me-mi-an ku-wa-at iš-ta-ma-aš-te-en DAM-YA MUNUS.LUGAL i-da-la-*
wa-ah-ta ku-it-ki
 22 *na-an te-ep-nu-ut-ta-ma ku-it-ki nu-kán* ^{MUNUS}*Ta-wa-an-na-an-na-aš*
 DAM-YA *ku-en-da*

9 Hangi olayı o (yardımcı kadın Annella), karıma [sır olarak anlattı] ise [karım bu]

10 olayı kraliçeden sakladı. Karım [onu başka]

11 herhangi birine söyledi mi? Bana

12 söyledi mi? Ya da herhangi bir mahkeme yapıp ve [kraliçeyi]

13 mahkemeye herhangi bir şekilde taşıdı mı? K[arım]

14 kraliçeye (karşı) ispiyoncu oldu mu?. [Karım ön]ce

15 yardımcı kadın Annella'yı saraydan sür[dü]

16 öyleyse karım kraliçeye karşı ispiyoncu olur muydu?

17 Herhangi bir kötülük yapar mıydı? Kraliçe, o konuda karımı neden

- 18 tekrar suçladı. O, gece gündüz tanrıların önünde
 19 duruyor ve karımı tanrıların önünde lanetliyor ve onun []
 20 mahvını ister: “O ölsün (der).” Tanrılar, efendilerim, siz kötü
 21 sözü neden dinlediniz? Karım kraliçeye herhangi bir kötülük yaptı mı?
 22 Onu herhangi bir şekilde aşağıladı mı? Oysa Tawananna karımı öldürdü!

Yukarıdaki belgeden, yardımcı kadının sarayda gelişen olaylarda aktif bir şekilde rol oynadığı, sarayın yönetimiyle arasında önemli bir ilişkisi olduğu ve kraliçe ve prenses gibi saraydaki önemli kişilerle irtibat halinde olduğu anlaşılmaktadır. Yine belgede, II. Murşili'nin kraliçeden açık bir şekilde rahatsız olduğu ve eşinin ölümünden de yine kraliçenin sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Sarayda kadınların rolleri ve etkileri her zaman sarayın yönetimini ve huzurunu etkilemiştir. Hititlerde de buna benzer bir durum görülmekte ve bu hadisenin en önemli taşlarından birisi de yardımcı kadın olarak görülmektedir. Ortada yardımcı kadının II. Murşili'nin eşine anlattığı bir sır vardır. Ancak II. Murşili'nin eşi bu durumu ispiyonlamamış ve mahkemeye taşımamıştır. Hatta bir de yardımcı kadını sözü edilen olayı anlatıp yaymaya çalıştığı için saraydan sürmüştür. Ancak buna rağmen öldürülmekten kurtulamamıştır. Burada önemli bir rolü olan yardımcı kadın bir mahkeme kaydında da en ön planda olan kişi olarak kaydedilmiştir. KUB 60.146 numaralı bu mahkeme kaydı ile ilgili metin kırık olsa da, yardımcı kadının başrolde olduğu anlaşılmaktadır. Metnin ilgili kısmı (öy.) “1 [U]M-MA^fMa-a-la⁷ MUNUS^{SUHUR.LA5} [” “Yardımcı kadın Mala şöyle (söyler):” şeklindedir.²¹

Büyü ve Kehanet Metinlerinde ve Mitolojik Metinlerde MUNUS.MEŞ^{SUHUR.LÁ}

KUB 17.28 numaralı metin (CTH 730), ay ve rüzgâr büyülerini içerir. Yeni doğan bir bebeği etkileyen bir ay alametine karşı koymak için yapılan ayinde bir domuz yavrusu öldürülür. Ayinde yardımcı kadınlar da yer almaktadır. Metnin ilgili kısmının (öy. I) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:²²

²¹ Detlev Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 60*, (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2006), 145.

²² Billie Jean Collins, “Pigs at the Gate: Hittite Pig Sacrifice in its Eastern Mediterranean Context”, *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 6/1, (2006): 165.

22 ŠAH.TUR-*an da-ah-hi na-an É.SÀ-na an-da pé-e-da-ah-hi*

23 *na-an*^{MUNUS.MEŠ}SUHUR.LÁ *a-da-an-zi ha-aš-ta-e-ma*

23 A-NA^ÉMUHALDIM *pé-e-da-an-zi na-at ha-ap-pa-ri-ia-mi ...*

22 Domuz yavrusunu alıp iç odaya taşıyım

23 ve yardımcı kadınlar onu yerler.

24 Ancak kemikleri mutfağa getirirler ve ben onları satarım.

KUB 33.106 numaralı belge, Ullikummi şarkısı (CTH 345) ile ilgilidir. Metinde yardımcı kadınların tanrının damdan düşmesini engellediğini görmekteyiz. Bu belgede de kutsal bir görevi yerine getiren yardımcı kadınlar, tanrıların manevi anlamdaki üstünlüklerinin ve kutsallıklarının zedelenmemesine katkı sağlamıştır. Belgenin ilgili kısmının (öy. II) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:²³

1 [*ma-a*]-*an*^D[*Taš*]-*mi-šu-uš ŠA*^D*U ud-da-a-ar i[š-ta-ma-aš-ta]*

2 [*n*]*a-aš ša-ra-a hu-u-da-ak a-ra-a-iš ŠU-za*^{GIŠ}*GIDRU-an [da-a-aš]*

3 [*I*]-*NA GİR*^{MEŠ}-*ŠU-ma-za*^{KUŠ}*E.SIR*^{HLA}-*uš li-li-wa-an-du[-uš IM*^{MEŠ}-*uš]*

4 *šar-ku-it na-aš-kán pâr-ga-u-wa-aš a-ú-ri-ia-aš ša-ra-a pa-i[t nu-za[?] A-ŠAR-ŠU[?]]*

5 A-NA^D*Hé-bat me-na-ah-ha-an-da e-ep-ta te-pa-u-e-wa-mu pé-di pa[?]-u[?][-wa-an-zi*^D*U-aš me-mi-iš-ta[?]]*

6 *ku-it-ma-an-wa-aš-ši MU*^{KAM.HLA}*ku-i-e-eš da-ra-an-te-eš nu-wa-ra-aš-za ša-ra[-a]*

7 *ti-it-ta-nu-zi nu ma-ah-ha-an*^D*Hé-bad-du-uš*^D*Taš-mi-šu-un a-uš-ta*

8 *nu-kán*^D*Hé-pa-du-uš šu-uh-ha-az kat-ta ma-uš-šu-u-wa-an-zi wa-aq-qa-re-eš [ma]-an*

9 *ti-ia-at ma-na-aš-kán šu-uh-ha-az kat-ta ma-uš-ta-at na-an*^{MUNUS.MEŠ}SUHUR.LÁ

10 *e-ep-pir na-an Ú-UL tar-ni-ir nu ma-ah-ha-an*^D*Taš-mi-šu-uš me-mi-an*

11 *me-mi-ia-u-wa-an-zi zi-ni-it na-aš-kán a-ú-ri-ia-za kat-ta i-ia-an-né-eš*

12 *na-aš*^D*U-ni kat-ta-an- pa-it*^D*Taš-mi-šu-uš*^D*U-ni EGIR-pa me-mi-iš-ki-u-an da-a-iš*

13 [*k*]*u-wa-pí-kán an-da-an I-NA*^{HUR.SAG}*Kán-dur-na še-er e-šu-wa-aš-ta-ti*

²³ Harry A. Hoffner, *Hittite Myths*, (Atlanta: Society of Biblical Literature, 1998), 62; Elizabeth Rieken, *hethiter.net*: CTH 345.I.3.1, (Portal Mainz, 2009); Jose Virgilio Garcia Trabazo, *Textos religiosos hititas: Mitos, plegarias y rituales*, (Madrid: Editorial Trotta, 2002), 230-231.

14 [ták-ku[?]]-kán an-za-a-aš I-NA^{HUR.SAG} Kán-dur-na še-er e-šu-wa-aš-ta-ti
 15 [da-m]a[?]-iš-ma-wa-kán I-NA^{HUR.SAG} La-la-pa-su-wa še-er e-eš-zi
 16 [k]u-wa-pí-pát an-da-an ar-nu-um-me-ni nu-wa-kán ne-pí-ši še-er
 LUGAL-uš NU.GÁL

1 Tašmišu, Fırtına Tanrısının sözlerini duyunca,
 2 hızla kalktı, asayı eline aldı.
 3 Ayaklarına, hızlı rüzgârlar gibi ayakkabılarını giydi ve
 4-6 (kalesinin) yüksek gözetleme kulelerine çıktı. Fırtına Tanrısının karşısında
 yerini aldı ve (şöyle) dedi: Fırtına Tanrısı kendisine verilen yılları
 tamamlayana kadar mütevazı bir yere gidecek.
 7 Fırtına Tanrısı, Tašmišu'yu gördüğünde
 8 Fırtına Tanrısı çatıdan düşmek üzereydi. Eğer
 9 bir adım daha atmış olsaydı, çatıdan düşecekti. Ancak yardımcı kadınlar
 10-11 onu yakaladı ve bırakmadı. Tašmišu sözlerini bitirdiğinde çatıdan aşağı
 indi
 12 ve Fırtına Tanrısına seslendi. Tašmišu, Fırtına Tanrısı ile yeniden
 konuşmaya başladı.
 13 Kandurna dağında nereye oturacağız?
 14 Eğer Kandurna dağına oturursak,
 15 Başkaları (da) Lalapaduwa dağına oturacak.
 16 Nereye varacağız ? Gökyüzünde kral olmayacak!

KUB 5.12 numaralı belge (CTH 582), kehanetle ilgili bir metindir. Belgede tanrıya çeşitli insanlardan hangisinin kurbanlık hayvanın boğazını kesmesi gerektiği sorulmakta ve bu kimseler arasında yardımcı kadın da bulunmaktadır. Metnin ilgili kısmının (ay.) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:²⁴

2 [Ma-an-nu-un-ni-iš-ma^{MUNUS} SUHUR.LÁ ha-at-ta-a[

2 (Ey Tanrı), yardımcı kadın Mannunni'nin (boğazını) kesmesini (onaylıyor musun)?

²⁴ Richard H. Beal, "Gleanings from Hittite Oracle Questions on Religion, Society, Psychology and Decision Making", P. Taracha (ed.), *Silva Anatolica: Anatolian Studies Presented to Maciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday*, (Warsaw:2002), 23; Volkert Haas, *Hethitische Orakel Vorzeichen und Abwehrstrategien*, (Berlin: Walter de Gruyter, 2008), 62.

Siyasi Metinlerde, Talimatlarda ve Bağış Belgelerinde MUNUS^{SUHUR.LÁ}

I. Šuppiluliuma'nın Hayaša Kralı Huqqana ile yaptığı anlaşmada yardımcı kadınla ilgili önemli bilgiler mevcuttur. Sözü geçen KUB 40.35 numaralı metnin (CTH 42) ilgili kısmının (ay. III) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:²⁵

44 ŠA É.GAL^{LIM}-ia-za MUNUS^{TUM} me-ek-ki uš-ga-ah-hu-ut ku-i-ša-aš im-ma k[u-i]š

45 ŠA É.GAL^{LIM} MUNUS ma-a-na-aš EL-LUM ma-a-na<-aš> MUNUS^{SUHUR.LÁ}

46 nu-uš-ši ma-ni-in-ku-wa-an le-e ti-ia-ši nu-uš-ši ma-ni-i[n-ku-]wa-an

47 le-e pa-a-i-ši me-mi-ia-an-na-aš-ši le-e me-ma-at-ti

48 ARAD-KA-ia-aš-ši GÉME-KA ma-ni-in-ku-wa-an le-e pa-iz-zi

49 na-an-za-an me-ek-ki uš-ga-ah-hu-ut ŠA É.GAL^{LIM} ku-wa-pi MUNUS a-ut-[(ti)]

50 na-aš-ta KASKAL-az ar-ha me-ek-ki wa-at-qa-ah-hu-ut

51 nu-uš-ši KASKAL-an ar-ha tu-u-wa tar-na nu-za ki-i ŠA É.GAL^{LIM}

52 [(A-W)]A-AT MUNUS me-ek-ki a-ru-ma uš-ga-ah-hu-ut

53 ^mMa-ri-ia-aš ku-iš e-eš-ta na-aš ku-e-da-ni ud-da-ni-i BA.Ú[Š]

54 Ú-UL^{MUNUS}SUHUR.LÁ i-ia-at-ta-at a-pa-a-ša-an-kán an-da a-uš-zi

55 A-BI^{DUTU}^{SI}-ma-kán im-ma^{GIŠ}AB-az ar-ha a-uš-zi na-an wa-aš-tú[I] IS-BAT

56 zi-ik-uwa-kán a-pu-u-un an-da ku-uwa-at a-uš-ta

57 na-aš a-pé-e-da-ni ud-da-ni-i še-er BA.ÚŠ nu tu-u-wa-za ú-wa-an-tu-[(i)]a

58 še-er an-tu-uh-ša-aš har-ak-ta nu-za zi-iq-qa me-ek-ki uš-ga-ah-h[u]-ut

44 Saraydan bir kadın için çok dikkatli ol, o hangi

45 saray kadını (olursa olsun), ister o hür ister o yardımcı kadın (olsun),

46 onun yakınına yaklaşma ve onun yakınına

47 gitme. Ona söz söyleme.

48 Senin erkek ve kadın kölen (de) onun yakınına yaklaşmasın.

49 O konuda çok dikkatli ol! Bir saray kadını görünce,

²⁵ Rukiye Akdoğan, "Huqqana Antlaşması (A Nüshası) Transkripsiyon ve Tercümesi", *Höyük* 4, (2011), 48-51; Gernot Wilhelm, *hethiter.net*: CTH 42, (Portal Mainz, 2013); Garry Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*, (Atlanta: Society of Biblical Literature, 1999), 32; Elena Devecchi, *Trattati Internazionali Ittiti*, (Brescia: Paideia Editrice, 2015), 107.

- 50 sonra (onun) yolundan çekil!
 51 Ve ona yolu serbest bırak. Ve şu saray kadını
 52 [h]ikâyesi konusunda çok fazla dikkatli ol:
 53 Mariya kimdi ve o hangi meseleden dolayı öldü?
 54 Yardımcı kadın gelmedi mi ve o, onu görmedi mi?
 55 Fakat majestemin babası pencereden dışarıya bakıyordu. Ve o, onu suç
 (üstü) yakaladı (ve şöyle dedi):
 56 “Sen ona niçin baktın?”
 57 O, bu meseleden dolayı öldü. Uzaktan baktığı için
 58 bir adam öldü. (Bundan dolayı) sen çok dikkatli ol!

Yukarıdaki belgede, yardımcı kadının geçtiği ilk metin yerinde, “ister o hür ister o yardımcı kadın (olsun)” tabiri yer almaktadır. Buna göre, yardımcı kadın özgür kimseler arasında değildir. Saray kadınları arasında gösterilen yardımcı kadın, uzak durulması gereken kimseler arasındadır. Metnin devamında, olay esnasında orada bulunup bulunmadığı sorgulanan yardımcı kadının, kraliyet ailesinin hemen yanı başında bulunan birisi olduğunu görmekteyiz.

Tarihsel metin parçalarını içeren KBo 32.224 numaralı belgede (CTH 215), yardımcı kadının sorgulandığını ve içinde bulunulan durumu ifade ettiğini görmekteyiz. Metnin ilgili kısmının (öy.) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:²⁶

10 ... *ia-an-ma* ^{MUNUS} *SUHUR.LÁ pu-nu-uš-šu-en*

11 *jiš-ša e-eš-zi-at pe-e-hu-te-nu-na-an*

10 yardımcı kadını sorguladık ...

11 (öyle) olduğunu söyledi. Onu getirdim.

KUB 26.1 numaralı belge (CTH 255), IV. Tudhaliya'nın prensler, beyler ve ileri gelenler için talimatlarını içerir. Metinde, saray kadınları arasında bulunan yardımcı kadın da dahil olmak üzere, onlardan uzak durulması gerektiği konusunda uyarılar yapılmıştır. Burada dikkat çeken bir nokta, yardımcı kadının özgür kadından ayrı tutulmasıdır. Adı geçen belgenin ilgili kısmının (ay. IV) transliterasyonu ve tercümesi şu şekildedir:²⁷

²⁶ Calvert Watkins, *How to Kill a Dragon: Aspects of Indo-European Poetics*, (Oxford: Oxford University Press, 1995), 167-168.

²⁷ Einar von Schuler, *Hethitische Dienstanweisungen für höhere Hof- und Staatsbeamte: Ein Beitrag zum antiken Recht Kleinasiens*, (Graz: Biblio Verlag, 1957), 16; Jared L. Miller,

- 29) [(I-NA É^{MEŠ}-KU-N)U²-m]a-aš-ma-aš ku-it MUNUS^{MEŠ} tar-na-an e-eš-du
 30 [(ki-i-ma ku-i)ṭ] É.LUGAL na-aš ma-a-an ku-iš im-ma ku-iš
 31 [(MUNUS-TU₄ ŠA) É].LUGAL ma-a-na-aš^{MUNUS} SUHUR.LÁ ma-a-na-aš
 32 [(EL-LU nu-za) ma²-a²-a]n ša-ak-ta ku-iš-ki ku-in-ki
 33 [(ki-nu-un-m)a-an-za-a]n-kán Ú-UL EGIR GAM kar-aš-zi
 34 [(na-an-š)i xxx]x ar-ha iš-da₄-ma-aš-ša-an-zi
 35 [(na-at) xxxx]x ke-e-ez-za-kán UD.KAM-za ar-ha ta-me-e-[d]a-ni
 36 [(A-NA) MUNUS²-Tİ² ŠA² É.L[UGAL ma-ni-in-ku-wa-an xx
 37 [(k)u-iš-ki xxx pa-iz-z]i GAM NI-İŠ DINGIR-LÌ GAR-ru

29 Şimdi, kadınlar evlerinize alınacağı için,
 30 fakat burası saray olduğu için, o zaman hangi
 31 saray kadını söz konusu olursa olsun, o ister yardımcı kadın olsun,
 32 isterse özgür birisi, eğer içinizden biri onlardan birini tanıyorsa,
 33 fakat o şimdi onun yanından ayrılmıyorsa
 34 ve onlar, kadından onun hakkında duyuyorsa
 35-36 ve onlar, o zaman bugünden itibaren her kim ... sarayın başka bir kadınına yaklaşırsa
 37 tanrı yemini altına alınsın.

KBo 5.7 numaralı metin (CTH 222), Arnuwanda ve Ašmunikal'in yardımcı kadın Kuwatalla'ya toprak bağışını içeren belgedir. Metinde tahsis edilen mülkün Kuwatalla'nın oğul ve torunlarına da kalacağı ifade edilmiştir. Belgenin ilgili kısımlarının transliterasyonu ve tercümeleleri şu şekildedir:²⁸

(Ay.)

27 É^m Ha-an-ta-pí DUMU.É.GAL ʾUGULA^{LÚ.MEŠ} UŠ^ʾ.BAR ŠA É A-BI
 DUTU^{ŠI} I-NA É^{URU} Pár-kal-la

27 Parkalla (kentindeki) evde Güneşimin babasının evindeki dokumacıların başı, saray görevlisi Hantapi'nin mülkü.

Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts, (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2013), 303-304.

²⁸ Christel Rüster ve Gernot Wilhelm, *Landschenkungsurkunden hethitischer Könige*, StBoT/Beiheft 4, (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2012), 236-239.

(Ay.)

46 [^m]Ar-nu-wa-an-ta LUGAL.GAL ^fAš-mu-ni-kal MUNUS.LUGAL.GAL
 Ū^mDu-ut-ha-li-ia DUMU.LUGAL tu-u-hu-kán-ti-iš

47 [I]Š-ŠU-Ú-MA A-NA ^fKu-wa-at-ta-al-la^{MUNUS}SUHUR.LÀ GÉME-ŠU-NU
 A-NA NÍG.BA-ŠU ID-DI-NU

48 ^rUR^r-RA-AM ŠE-E-RA-AM ŠA ^fKu-wa-at-ta-al-la A-NA DUMU^{MEŠ}-ŠU
 DUMU.DUMU^{MEŠ}-ŠU MA-AM-MA-A-AN LA-A I-RA-AG-GUM

46 Büyük Kral Arnuwanda, Büyük Kraliçe Ašmunikal ve kralın oğlu, veliaht prens Tudhaliya,

47 onu aldı ancak (onu) onların hizmetkârı olan, yardımcı kadın Kuwatalla'ya hediye verdiler.

48 İlerde, Kuwatallanın oğulları (ve) torunlarına karşı hiç kimse (bu konuyla alakalı) itiraz edemez.

Yukarıdaki belgede, kral ve kraliçenin ortak mührü de yer almaktadır. Kuwatalla isimli yardımcı kadına, kral ve kraliçe tarafından önemli büyüklükte bir toprak parçası verilmiştir.²⁹ Böylesine önemli bir toprağın ^{MUNUS}SUHUR.LÀ sıfatındaki bir kadına verilmesi şüphesiz, Kuwatalla adındaki bu kimsenin konumu hakkındaki merakı da artırmaktadır. İncelenen çeşitli metinlerde birçok farklı görevi üstlenen bu sıfattaki kadınlardan birisinin direkt olarak kral ve kraliçe tarafından böylesine ödüllendirilmesi onun önemli bir kişilik olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç

Hitit dünyasında önemli bir yere sahip olan ^{MUNUS}SUHUR.LÁ'yı özellikle dini içerikli belgelerde görmekteyiz. Bunların dışında diğer metin türlerinde de karşımıza çıkan ^{MUNUS}SUHUR.LÁ'nın anlamı ile ilgili farklı fikirler mevcuttur. Öncelikle ^{MUNUS}SUHUR.LÁ'nın “fahişe” anlamına geldiğini ya da “hierodul” olduğunu destekleyen herhangi bir kanıt yoktur. Huqqa antlaşmasında ve IV. Tudhaliya'nın talimatlarında özgür kimselerden ayrı bir şekilde kategorize edilen ^{MUNUS}SUHUR.LÁ'nın, bu belgelerde belki de görev ve işlevlerini içeren unvanıyla kullanıldığını düşünmekteyiz. Diğer belgelerde yer alan ^{MUNUS}SUHUR.LÁ isimli kadınların görevleri ve yaptıkları faaliyetler düşünüldüğünde, onların bir köle, hizmetçi veya benzeri bir isimle nitelendirilmesinden ziyade “yardımcı kadın” olduğu fikrindeyiz.

²⁹ Reyhan, Esmâ. *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim: Direktif, Yemin ve Sadakat*. (Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2017), 297.

Ritüel uygulamaları esnasında büyücü kadının yardımcısı rolünde olan ^{MUNUS}SUHUR.LÁ, mahkeme kayıtlarını içeren bir belgede (KUB 60.146) Mala ismiyle ritüelin baş kişisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür metinlerde de bir köle veya alt düzeydeki bir kadından ziyade, ritüelde çok önemli görevlerle yer alan hatta ritüeli uygulayan kişi olarak önemli bir kimliğe bürünmüşlerdir.

Hizmetkarlık anlamında; kral, kraliçe ve ailesi dahil hiçbir ayırım yapılmaksızın tanrıların emirlerini uygulayan Hitit toplumunda, ^{MUNUS}SUHUR.LÁ isimli kadınlar da tanrılara kimi zaman yardım kimi zaman da hizmet eden kimseler olarak metinlerde yer almıştır. Bir belgede tanrının çatıdan düşmesini engelleyen yardımcı kadın, yine belgelerde tanrıların hizmetkârı olarak, onların emir ve kurallarını uygulayan kişiler olmuşlardır. Bu durum, yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, tüm Hitit toplumu için geçerlidir. Buradan yola çıkarak ^{MUNUS}SUHUR.LÁ isimli kadınların köle, hizmetçi gibi alt statüde olan kimselerle benzeştirilmek istenmesi kanımızca doğru değildir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz tezimizi doğrulayan en önemli kanıt, şüphesiz, metinlerde ^{MUNUS}SUHUR.LÁ unvanıyla yer alan Kuwatalla ismindeki kadındır. Kral Arnuwanda ve Kraliçe Aşmunikal tarafından kendisine büyük bir bağışın yapıldığı Kuwatalla, gerçekten üst düzey bir otoriteyi elinde bulunduran ve maddi anlamda yeterince güç ve paraya sahip bir kimsedir. Metinlerde özgür kimselerin grubunda sayılmayan ^{MUNUS}SUHUR.LÁ isimli kadınların, alt statüde olmadığını gösteren en önemli kimse Kuwatalla olarak karşımıza çıkmıştır. İlgili metinde, bu kimsenin ^{MUNUS}SUHUR.LÁ unvanından ziyade, çocuklarına bırakabileceği büyük bir mülkün, direkt olarak kral ve kraliçe tarafından verilmesi önem arz etmektedir.

Hem tapınakta hem de sarayda görevli kimseler olarak karşımıza çıkan ^{MUNUS}SUHUR.LÁ isimli kadınlar, saray içerisindeki önemli konularda kraliyet ailesinin önemli üyelerinin yanı başında bulunan, onların sırlarını paylaştığı kimseler olarak göze çarpar. Bazen saraydaki olayların çözüme kavuşturulması için sorgulanan ve ondan öğrenilecek bilgilerle gerçeğe ulaşılmasının hedeflendiği ^{MUNUS}SUHUR.LÁ, kimi zaman da suçlu bulunan ve önemli sırları ifşa ederek problemlere yol açan kişiler olarak ön plana çıkmışlardır.

KAYNAKÇA

- Alparslan, Metin. *II. Murşili ve Dönemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2006.
- Akdoğan, Rukiye. “Huqana Antlaşması (A Nüshası) Transkripsiyon ve Tercümesi”, *Höyük 4* (2011): 1-73.
- Bawanypeck, Daliah. *Die Rituale der Auguren*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2005.
- Beal, Richard H. “Gleanings from Hittite Oracle Questions on Religion, Society, Psychology and Decision Making”, ed. P. Taracha, *Silva Anatolica. Anatolian Studies Presented to Maciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday*. 11-37. Warsaw, 2002.
- Beckman, Garry. “The Hittite ‘Ritual of the Ox’ (CTH 760.I.2.3)”. *OrNS* 59 (1990): 34-55.
- Beckman, Garry. *Hittite Diplomatic Texts*. Society of Biblical Literature, 1999.
- Beckman, Garry. “Babyloniaca Hethitica: The ‘babilili-ritual’ from Boğazköy (CTH 718)”, ed. K. A. Yener, H. A. Hoffner, S. Dhese, *Recent Development in Hittite Archaeology and History*. 35-42. Winona Lake, 2002.
- Bryce, Trevor. *Hittit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, çev. M. Günay, Ankara: Dost Kitabevi, 2003.
- Collins, Billie Jean. “Pigs at the Gate: Hittite Pig Sacrifice in its Eastern Mediterranean Context”, *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 6/1. (2006): 155-188.
- Daddi, F. Pecchioli. *Mestieri, professioni e dignita nell’Anatolia ittita*. Roma: Edizioni dell’Ateneo, 1982.
- Darga, A. Muhibbe. *Anadolu’da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- de Martino, Stefano. “Le accuse di Murşili II alla regina Tawananna secondo il testo KUB XIV 4”, ed. S. de Martino ve F. Imperati, *Eothen* 9. 19-48. Firenze, 1998.
- Devecchi, Elena. *Trattati Internazionali Ittiti*. Testi del Vicino Oriente Antico, Brescia: Paideia Editrice, 2015.
- Fuscagni, Francesco. hethiter.net/: CTH 425.2 (Portal Mainz), 2016.
- Goetze, Albrecht. *The Hittite Ritual of Tunnawi*. New Haven: American Oriental Society, 1938.
- Groddek, Detlev. *Hethitische Texte in Transkription KUB 60*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2006.
- Güterbock, Hans Gustav. “A Hurro-Hittite hymn to Ishtar”, *Journal of American Oriental Society* 103/1 (1983): 155-164.
- Haas, Volkert. *Geschichte der Hethitischen Religion*. Leiden: Brill, 1994.

- Haas, Volkert. *Hethitische Orakel Vorzeichen und Abwehrstrategien*. Berlin: Walter de Gruyter, 2008.
- Haas, Volkert ve Wegner, Ilse. *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SALŠU.GI}. CHS 1/5, Roma: Multigrafica Editrice, 1988.
- Hoffner, Harry A. *Hittite Myths*, Atlanta: Society of Biblical Literature, 1998.
- Marcuson, Hannah. *Word of the Old Woman: Studies in Female Ritual Practice in Hittite Anatolia*. Chicago: University of Chicago, 2016.
- Miller, Jared L. *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2013.
- Mouton, Alice. "Violence ritualisee en Anatolie Hittite", *Zeitschrift für Assyriologie* 105/1 (2015): 69-85.
- Reyhan, Esmâ. *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim: Direktif, Yemin ve Sadakat*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2017.
- Rieken, Elizabeth. *hethiter.net/*: CTH 345.I.3.1 (Portal Mainz), 2009.
- Rüster, Christel ve Wilhelm, Gernot. *Landschenkungsurkunden Hethitischer Könige*. StBoT/Beiheft 4. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2012.
- Rüster, Christel ve Neu, Erich. *Hethitisches Zeichenlexikon: Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1989.
- Schuler, Einar von. *Hethitische dienstsanweisungen für höhere Hof- und Staatsbeamte Ein Beitrag zum antiken Recht Kleinasiens*. Graz: Biblio-Verlag, 1957.
- Singer, Itamar. *Hittite Prayers*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002.
- Starke, Frank. *Die Keilschrift-Luwischen Texte in Umschrift*. StBoT 30, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1985.
- Tischler, Johann. *Hethitisches Handwörterbuch*. Innsbruck: Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 2001.
- Trabazo, Jose Virgilio Garcia. *Textos religiosos hititas: Mitos, plegarias y rituales*. Madrid: Editorial Trotta, 2002.
- Ünal, Ahmet. *Ein Orakeltext über die Intrigen am Hethitischen Hof (KUB XXII 70: Bo 2011)*. Heidelberg: Carl Winter, 1978.
- Ünal, Ahmet. *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük: Hattice, Hurrice, Hieroglif Luvicesi, Çivi Yazısı Luvicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2016.
- Yiğit, Turgut. "Boğazköy Arşivi Belgelerine Göre ^{MUNUS(.MEŞ)}KAR.KID Üzerine Bir İnceleme", *Tarih İncelemeleri Dergisi* 17/1 (2002): 73-81.
- Waal, Willemijn J. I., *Hittite Diplomatic Studies in Ancient Document Format and Record Management*. StBoT 57, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2015.
- Watkins, Calwert. *How to Kill a Dragon Aspects of Indo-European Poetics*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Wilhelm, Gernot. *hethiter.net/*: CTH 42 (Portal Mainz), 2013.